

Prof. dr hab. Małgorzata Dajnowicz
Kierownik Katedry Historii Kultury
Kierownik Pracowni Historii Kobiet
Uniwersytet w Białymstoku

Białystok, 19 grudnia 2023 r.

INSTYTUT HISTORII PAN	
Wpłynęło: 22.12.2023	Znak: papier
Ref: 19.12.23	Zał: mail

dyr 3.01.24
pycha
R

Recenzja dorobku naukowego Pani dr Natalii Jarskiej w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego

Podstawa formalno-prawna sporządzenia recenzji

Recenzja została sporządzona w związku z powołaniem w dniu 5 października 2023 r. przez Radę Naukową Instytutu Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk do pełnienia funkcji recenzentki w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego Pani dr Natalii Jarskiej.

Podstawowe dane o Kandydatce

Pani dr Natalia Jarska uzyskała dyplom doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie historia w 2014 r. w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk. Habilitantka zatrudniona jest w Instytucie Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN od października 2015 r. Czasowo zatrudniona była również na Uniwersytecie Masaryka w Brnie oraz w aktualnie również w Instytucie Historii Czeskiej Akademii Nauk w Pradze (do czerwca 2024 r.) na stanowisku post-doc. Pani Doktor zgodnie z przedstawioną dokumentacją nie ubiegała się uprzednio o nadanie stopnia dr hab.

Osiągnięcie naukowe będące przedmiotem postępowania habilitacyjnego

Przedkładany do oceny dorobek publikacyjny pt. *Kobiety i mężczyźni w małżeństwie w Polsce, 1945-1989* – jako osiągnięcie naukowe będące przedmiotem postępowania habilitacyjnego – stanowi cykl powiązanych tematycznie 9. artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie wysokopuntowanych zagranicznych

dyr

(międzynarodowych) i w mniejszym stopniu (1) w uznanym czasopiśmie polskim („European History Quarterly”, „Journal of Women’s History”, „Men and Masculinities”, „The History of the Family”, „Aspasia”, „European Review of History”, „Slavic Review”, „The Historical Journal”, „Polska 1944/45-1989. Studia i Materiały”). Publikacje te dotyczą szeroko rozumianej historii kobiet i stanowią bardzo ważny wkład w badania nad historią społeczną, rodziny, małżeństwa, dziejami pracy zawodowej kobiet, ukazanej na tle przemian zachodzących w drugiej połowie XX w., okresu lat 1945-1989, którym głównie zajmuje się Habilitantka. Dorobek ten spajają dodatkowo efekty realizacji projektu naukowego Narodowego Centrum Nauki SONATA, którego Pani dr Natalia Jarska była kierownikiem oraz rezultaty Jej udziału merytorycznego w innych projektach, stypendiach zagranicznych, wizytach studyjnych, stażach o charakterze naukowym, konferencjach. Jest to więc naturalny i dojrzały owoc naukowy realizacji szeroko rozumianych grantów, w tym kwerend bibliotecznych i archiwalnych czy wyjazdów zagranicznych o charakterze naukowym.

Powiązane merytorycznie artykuły naukowe stanowią spójną całość, w których to zostały przedstawione kwestie ról kobiet i mężczyzn w małżeństwie, omówiona ówczesna dyskusja społeczna, wynikająca z analizy pozyskanych zasobów materiałowych na temat problematyki małżeństwa, seksualności i rodziny, wpływu nauczania katolickiego oraz przemian w zakresie polityki państwa wobec tych kwestii, to jest rodziny, małżeństwa, życia intymnego (seksualnego). Podjęte wątki badawcze przybliżają oraz w pewnym zakresie wyjaśniają wiele istotnych problemów dotyczących tematyki równouprawnienia kobiet mężczyzn i zasad partnerstwa w rodzinie, podziału ról w małżeństwie oraz zachodzących przemian w tym zakresie w Polsce po 1945 r. Niniejsza tematyka w oczywisty sposób była powiązana z kwestią aktywności pozadomowej kobiet, zwłaszcza zamężnych, ich realnych możliwości podejmowania pracy zawodowej, zatrudnienia kobiet interpretowanej z punktu widzenia relacji małżeńsko-rodzinnych oraz tym samym możliwości samorealizacji kobiet uwidacznianych w tzw. praktyce, wynikających z przemian zewnętrznych, środowiskowych, ogólnocywilizacyjnych, społecznych, polityczno-ustrojowych oraz gospodarczych a nawet demograficznych. Miejsce kobiety w małżeństwie odzwierciedlało także jej miejsce w społeczeństwie, jej pozycję społeczną, środowiskową, przynależność do tzw. sfery społecznej i towarzyskiej. Z kolei relacje z podziałem ról w rodzinie oraz w małżeństwie rzutowały na kwestie związane z

pracą zawodową kobiet i mężczyzn oraz zachodzących przemian w tym zakresie w Polsce, zwłaszcza od lat 50. XX w. Zgodzić się należy z Autorką tych publikacji, że wątki podejmowane w artykułach łączy przede wszystkim skupienie na rolach kobiet i mężczyzn w małżeństwie i ich relacjach z uwzględnieniem przemian w tym zakresie zachodzących w czasach PRL. Publikacje te potwierdzają tezę stawianą także przez innych badaczy życia codziennego Polski Ludowej, że zmiany zachodzące w położeniu kobiet w rodzinie, relacjach małżeńskich, w tym w podziale obowiązków domowych pomiędzy kobietą i mężczyzną (przejmowanie obowiązków przypisanych tradycyjnie kobiecie – przez partnerów, mężczyzn) szły w parze ze zmianami możliwości kobiet w zakresie podejmowanej przez nie pracy zawodowej i w ogóle przyjmowania tzw. prądów emancypacyjnych przez same kobiety oraz dalej mężczyzn, środowiska i społeczności w których funkcjonowały kobiety, rodziny.

Analiza treści artykułów przedstawionych jako zasadnicze osiągnięcie naukowe pozwala na stwierdzenie, że ustalenia naukowe poczynione przez Habilitantkę poszerzają dotychczasowy stan wiedzy na temat problematyki podziału ról w rodzinie w okresie PRL. Nie wpływa na wysokoą wartość poznawczą tych osiągnięć moja wyrażana wątpliwość, dotycząca w znaczącym zakresie przekonania Autorki o przeniesieniu na grunt polski dyskutowanego w tym czasie na Zachodzie wzorca „companionship marriage”. Wzorce zachodnie nie były przecież wprost i w całości przenoszone na grunt polski oraz teoria równości kobiet i mężczyzn jako nowoczesny wzór proliberalny choć dyskutowana i w społeczeństwach zachodnich nie do końca była wprost przyjmowana także w tych społecznościach i poszczególnych państwach szeroko rozumianego Zachodu. Ciężenie tradycyjnego wzorca życia kobiet w społeczeństwie zachodnim było nierzadko większe niż Polsce budowanej po 1945 r., bądź co bądź keowanego na wzór równości społecznej, choć budowanej według wytycznych władz państwa socjalistycznego czy komunistycznego.

Za wartościowe uznać należy ustalenia naukowe dotyczące ról mężczyzn w rodzinach i społecznościach, będące wynikiem analizy źródeł pamiętnikarskich opisywanego okresu, dobrze rozpoznanych przez Panią dr N. Jarską, zlokalizowanych w Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Treści tych dociekań naukowych są wartościowe z perspektywy ich wykorzystania nie tylko w humanistyce w ale i w naukach społecznych (socjologii, prawie). Nowe obszary badawcze, bardzo

rzadko podejmowane przez innych historyków zostały zaprezentowane w artykułach (także we współautorstwie), dotyczących kwestii sztucznej regulacji urodzin, seksualizacji i związanych z niniejszą problematyką relacji państwo-kościół w latach 1956-1970, zmian obyczaju dokonujących się w polskich rodzinach miejskich w owym okresie.

Artykuły poddane powyższemu omówieniu składają się tematycznie, problemowo, merytorycznie na pewną całość, których spoiwem jest kwestia relacji kobiety i mężczyzny w małżeństwie. Cykl tych publikacji w mojej opinii spełnia wymagania formalne i merytoryczne w zakresie podstawy do przedstawienia niniejszego dorobku jako głównego osiągnięcia naukowego w staraniach o stopień doktora habilitowanego. Publikacje te wskazują na rozwiązanie istotnego problemu naukowego i wnoszą ważny wkład w rozwój dyspliny historia.

Pozostałe osiągnięcia naukowe po uzyskaniu doktoratu

Pozostałe opublikowane osiągnięcia naukowe wchodzące w skład dorobku naukowego Pani Doktor Natalii Jarskiej dotyczą również historii kobiet i okresu PRL. Dorobek ten stanowi m.in. opublikowana monografia (pokłosie doktoratu), 10. rozdziałów w publikacjach zbiorowych, trzy redakcje/współredakcje monografii naukowych oraz 13. artykułów naukowych (w tym cztery we współautorstwie), opublikowanych w czasopismach naukowych polskich i zagranicznych, m.in. w periodykach: „Dzieje Najnowsze”, „Kwartalnik Historyczny”, „Acta Poloniae Historica”, „Aspasia”, „Journal of the History of Sexuality”. Pani dr Jarska publikowała także recenzje. Warto dodać, że znacząca część dorobku opublikowana została głównie, co podano powyżej, w periodykach wysokopunktowanych. Jest to w pewnym zakresie wynik konsekwentnego pogłębiania przez Habilitantkę badań naukowych z danego zakresu, których początku należy upatrywać w opracowywaniu pracy magisterskiej i następnie doktorskiej. Dorobek naukowy problematycznie dotyczy kobiet ze społeczności miejskich, dziejów PRL, pracy zawodowej. Celem tych prac – jak wskazuje w autoreferacie sama Pani N. Jarska – było udostępnienie badań czytelnikowi zagranicznemu. Tu należy poczynić poważną uwagę (krytyczną), bowiem istotnym celem, jeśli nie zasadniczym jest wpisanie się opublikowanym

dorobkiem naukowym w badania nie tylko międzynarodowe ale i, a może przede wszystkim, polskie, oczywiście z uwzględnieniem czytelnika międzynarodowego. Pani dr Natalia Jarska podejmuje skutecznie trud włączenia własnego dorobku do badań światowych, spełniając z nawiązką kryterium wpisania się w badania międzynarodowe, jednak pomijanie aspektu konieczności wkładu tych badań głównie w polskie dokonania w tym zakresie należy ocenić również dość krytycznie. Sama Autorka w autoreferacie wskazuje, że dorobek opublikowany w języku polskim, kierowany do czytelnika polskiego uznaje za mniej istotny, jeśli nie marginalny. Ponadto trzeba zauważyć, że z dorobku publikacyjnego Pani Doktor wyraźnie wybrzmiewa konsekwentna zasada odnoszenia się czy przywoływania publikacji polskich badaczy wąskiego grona, skupionego głównie wokół ośrodków naukowych warszawskich, ewentualnie krakowskiego i gdańskiego. Pomijanie opublikowanych badań dotyczących historii kobiet okresu PRL, w tym zwłaszcza dotyczących wprost tematyki, którą zajmuje się Pani dr N. Jarska, opublikowanych poza wymieniami ośrodkami jest niezrozumiałe i w mojej ocenie stanowi poważny błąd. Ogólnie przyjętą zasadą obowiązującą badaczy naukowych jest odnoszenie się do szerszego kontekstu doświadczeń naukowych innych badaczy, uzupełnianie, przywoływanie, wchodzenie w polemikę, podejście krytyczne, jednak nie pomijanie. Nie zawsze bowiem zgadzamy się w dotychczasowymi ustaleniami badawczymi, jednak je odnotowujemy, zauważamy oraz co za tym idzie znamy. W przeciwnym razie oznaczać mogłoby, że szkodą dla powstających publikacji, że czytamy i dalej korzystamy z dotychczasowego dorobku naukowego innych uczonych w sposób wybiórczy, zawężony, ograniczony do znajomości dorobku wybranego środowiska, wąskiej grupy badawczej.

Na wyróżnienie i spełnienie z nawiązką wymogów ustawowych starającej się o stopień dr hab. zasługują Jej kontakty międzynarodowe i współpraca, która w znaczącym zakresie jest efektem staży naukowo-dydaktycznych, uczestnictwa w grantach międzynarodowych, konferencjach. Na szczególne podkreślenie zasługuje współpraca Habilitantki z Uniwersytem w Brnie, Instytutem Czeskiej Akademii Nauk. Kontakty te zostały potwierdzone udziałem Pani Natalii Jarskiej w licznych konferencjach w ośrodkach naukowych europejskich, w USA.

Habilitationka wykazuje się istotną aktywnością naukową realizowaną w różnych instytucjach poza micierzystą jednostką naukową. W szczególności – co jeszcze raz podkreślę - na szczególne wyróżnienie zasługuje Jej aktywność w zakresie rozwijania kontaktów naukowych z instytucjami zagranicznymi. Aktywność ta dotyczyła zwłaszcza współpracy z kilkoma wręcz flagowymi instytucjami naukowymi zagranicznymi, co miało ważny wpływ na tworzenie i upowszechnianie za granicą dorobku naukowego Habilitationki.

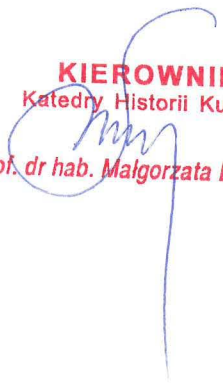
Dorobek Kandydatki jest cytowany, co odzwierciedlają dane naukometyczne (podana przez Habilitationkę liczba cytowań publikacji, z oddzielnym uwzględnieniem autocytowań. 38 (wg Scopus, 18 lipca 2023), 290 (wg Google Scholar, 18 lipca 2023); Indeks Hirscha. 4 (wg bazy Scopus, 18 lipca 2023), 9 (wg Google Scholar, 18 lipca 2023).

Dorobek dydaktyczny i organizacyjny, informacje uzupełniające

Pani dr Natalia Jarska prowadziła zajęcia m.in. dla doktorantów Szkoły Doktorskiej Anthropos Polskiej Akademii Nauk, kilkakrotnie prowadziła również gościnnie wykłady dla studentów, w tym na Uniwersytecie Complutense w Madrycie. Na dorobek dydaktyczny Habilitationki składają się liczne staże i wykłady w placówkach polskich oraz zwłaszcza zagranicznych, m.in. w Hiszpanii, Niemczech, Szwecji, USA, Belgii, Austrii, Czechach, Włoszech czy Szwajcarii. Pani dr Natalia Jarska współorganizowała kilka konferencji naukowych, brała udział w organizacji paneli w konferencjach zagranicznych. Ponadto uczestniczyła jako członek zespołu w projektach NCN, innych naukowych, w tym zagranicznych. Pani N. Jarska – o czym już wspomniano była także kierowniczką projektu w konkursie NCN SONATA, brała udział w projektach europejskich (COST Action WORCK). Jest również członkinią międzynarodowych stowarzyszeń naukowych. Była również stypendystką Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla Wybitnych Młodych Naukowców.

Konkluzja

W uogólnieniu swej wypowiedzi na temat dorobku naukowego dr Natalii Jarskiej stwierdzam, że odpowiada on merytorycznym i formalnym wymaganiom stawianym przez *Ustawę z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, art. 219 ust. 1 pkt 2 i 3*. W dorobku Kandydatki pojawiają się pewne niedociągnięcia w zakresie upowszechniania własnych dokonań naukowych w polskich środowiskach badaczy historii kobiet, nie mogą mieć one jednak znaczenia decydującego w ocenie Jej dorobku całościowego, który zasługuje na jednoznacznie pozytywną ocenę. Podaję z pełnym przekonaniem, że przedstawiony do recenzji dorobek naukowy, w tym zbiór artykułów stanowiących zasadnicze osiągnięcie naukowe pt. *Kobiety i mężczyźni w małżeństwie w Polsce, 1945-1989* w pełni uzasadniają podjęcie przez Radę Naukową Instytutu Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk decyzji w sprawie dopuszczenia Pani dr Natalii Jarskiej do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

KIEROWNIK
Katedry Historii Kultury

prof. dr hab. Małgorzata Dajnowicz